

Nedenstående er hentet fra bogen "Odense i 1000 år", Udgivet af Odense Kommune.

Bager og Mule året 1602

Der var engang en købmand, der var så mægtig, at han kunne låne kongen penge til at føre krig for. Kongen holdt derfor meget af ham og besøgte ham ofte. Engang kongen var på besøg, fyrede købmanden med kaneltræ i kaminen, så den skønneste duft bredte sig i rummet.

- Er du virkelig så rig, at du har råd til at fyre med kaneltræ? spurgte kongen.

- Jeg er endnu rigere! sagde købmanden, og i stedet for kaneltræet begyndte han at fyre med gældsbeviser på nogle af de penge, han havde lånt kongen.

Det luftige sagn fortælles to steder i Europa: I Tyskland om købmand Fugger og Karl V og i Odense om Oluf Bager og Frederik II.

Men i Odense er sagnet blevet liggende. Man kan oven i købet udpege det hus, hvor gældsbeviserne blev brændt. Det skulle være sket på førstesalen i Nørregade nr. 29, også kaldet Oluf Bagers Mødrene Gård. At stedet kan udpeges, gør vel ikke sagnet mere rigtigt, men så langt er sagnet rigtigt, at den fredelige og vennesæle købmand Oluf Bager, der tjente alle sine penge på krig, var en meget nær ven af kongen, Frederik II. Oluf Bager var en af Danmarks rigeste mænd i slutningen af 1500-tallet. Men han var ikke den eneste rige købmand i Odense. Der var også en anden rig købmand, Hans Mule. Han var dog ikke gode venner med kongen, for han var vist slet ikke gode venner med nogen. De to købmænd levede ikke alene på samme tid i samme by, men de døde også samme år, 1602. Aldrig har Odense rummet stærkere modsætninger end disse to renæssancekøbmænd.

Mens der findes flere sagn om Oluf Bager, findes der ingen om Hans Mule, og årsagen er ikke svær at finde. Hans Mule er Odenses største kværlant til alle tider, stædig og udholdende, egentlig en sand skurk. I en grad, så ethvert sagn og enhver opdigtet historie ville blegne over for virkelighedens Hans Mule, der imidlertid var så dygtig til at handle med fredelige og umælende stude, at han en overgang har været lige så rig som Oluf Bager.

Således kom købmand Hans Mule for eksempel »for skade at ihjelslå en medborger Mogens Hansen«. Det var jo trist og beklageligt, men i Hans Mules øjne kunne den slags nu engang ske, og han forsøgte derfor ikke på nogen måde at bortforklare eller løbe fra sin handling. Til sidst måtte han have fat i selveste kongen. Sagen blev ordnet på den måde, at Hans Mule betalte Mogens Hansens familie en betydelig sum, og sagen var ude af verden.

Som herren, således hans svende. Nogle år senere kom Hans Mules købsvend Rasmus også til at slå en mand ihjel. Rasmus blev henrettet på torvet i Odense 5. februar 1584.

Reformationen udløste nogle voldsomme økonomiske kræfter. Odense blev købmændenes og handelens by. Det havde den altid været, men aldrig før og aldrig efter skulle købmændene få så stor en magt. Handelen var for købmændene, hvad jorden var for herremændene. En købmand i slutningen af 1500-tallet var ofte langt mægtigere, mere indflydelsesrig og rigere end mangan en herremand. Købstadens inderste væsen og karakter, købmandsvældet, lader sig mere end ane. Det er købmændene, der ejer købstaden i den forstand, at det er dem, der har magten. Egentlig var det sådan, at kongen havde den ene halvdel af magten og købmændene den anden, i svage kongetider havde købmændene i praksis næsten hele magten, mens en stærk konge som Christian IV langsomt og sikkert begyndte at pille købmændenes magt fra hinanden. Byen blev ledet af en magistrat. Ordet er et latinsk ord, der betyder lederstilling. Magistraten var et råd (egentlig en forsamling) af mænd, kaldet rådmænd, og som regel var der mellem otte og tolv af slagsen. Blandt rådmændene blev der valgt to borgmestre. Købmænd og kun købmænd kunne være medlem af magistraten. Nok blev der stemt i magistraten, men ikke til magistraten. De købmænd, der var blevet valgt til magistraten, sad for livstid, og de tomme pladser, som af og til blev

ledige, sørgede magistraten selv for at besætte. Hvis man ikke kunne blive enige, eller man slet ikke syntes, at der var andre købmænd, der var egnede eller værdige, så forblev pladserne blot ubesatte. Til valget af en ledig borgmesterpost skulle magistraten udpege to købmænd, og så var det kongen, som bestemte, hvem af dem det skulle være. Magistraten havde også den dømmende magt. Derfor var al magten købmændenes. Håndværksmestrene havde ikke noget at skulle have sagt, langt mindre svendene og de gemene daglejere.

Da Christian IV senere forsøger at skabe bedre forhold i byerne, står der som forord til loven, at »nogle enkelte få udi hver købstad, som betjener øvrighedsbestilling, alene tilegner sig den ganske næring og ved adskillige praktikker holder den gemene mand derfra og regerer almuen næsten efter deres eget forgodtbefindende«. Forholdene er her udtrykt klart og præcist uden omsvøb af nogen art. Oluf Bager og Hans Mule var byens største købmænd. Mens den ene, Oluf Bager i Nørregade, tjente sine penge på at kunne levere tøj, mad og andre fornødenheder på kredit til kongens syv års krig, så tjente den anden, Hans Mule i Overgade, først og fremmest sine penge som studepranger, idet han opkøbte og opdrættede stude, som han udskibede og solgte videre i Tyskland. Alligevel følte de sig som konkurrenter, om ikke i varesortiment, så dog i rigdom og anseelse.

Hans Mule var adelig, og han måtte derfor have ejendomme dvs. herregårde uden for byen. Bl.a. ejede Hans Mule en overgang Nislevgård, hvor han opdrættede nogle af sine stude. Oluf Bager var ikke adelig og måtte derfor ikke købe hverken herregårde eller bøndergårde uden for bygrænsen. Til gengæld købte han så gårde, huse, boder og haver overalt inden for bygrænsen, så det en overgang sagdes om ham, at han ejede det halve Odense.

I 1567 skulle Oluf Bager betale dobbelt så meget i skat som Hans Mule. Det syntes Oluf Bager dog var alt for meget, og han tog sig en snak med sin gode ven, kongen, Frederik 11, om sagen. I sin landsfaderlige visdom bestemte kongen da også, at Oluf Bager tjente landets vel på så mange måder, at den »Os elskelige« Oluf Bager kun skulle beskattes som den tredje største formue i byen. Da Hans Mule hørte det, blev han rasende, og når Hans Mule blev rasende, skete der altid noget. Næste gang borgmestre og rådmænd holdt møde på rådhuset, kom Hans Mule anstigende og protesterede. På det kraftigste. Som nu kun Hans Mule kunne protestere. Borgmestre og rådmænd trak på skuldrene det store rådsbord rundt. Hvad kunne de stille op mod kongens afgørelse? Men Hans Mule lod sig ikke standse: Oluf Bager snød i skat! Det var unægtelig noget af en påstand. Man kan forestille sig stilheden. Der stod den ene af byens to rigeste mænd og påstod om den anden, at han snød i skat. Hans Mule sagde, at han da godt vidste, at Oluf Bager over for magistraten havde oplyst, at han sidste år havde udskibet 16', tusinde tønder korn til en værdi af 15 tusinde rigsdaler. Rådmændene rundt om bordet har nikket og svaret, at det var rigtigt nok, hvor end Mule havde oplysningerne fra, for det var jo netop på grund af de store udskibninger, at Oluf Bager havde skullet betale så meget i skat, men hvordan kunne han så samtidig påstå, at Oluf Bager også snød? Hvis Hans Mule har kunnet komme til det, må han have banket i bordet og ikke sagt, men råbt, at det jo var det, der var løgn. Oluf Bager havde aldeles ikke udskibet 16½ tusinde tønder korn til den forbandede krig, nej, han havde udskibet 100 tusinde tønder! Ikke til en værdi af 15 tusinde rigsdaler, men til en værdi af 100 tusinde rigsdaler!

Rådmændene måbede, for hvis det var rigtigt, så drejede det sig ikke alene om det største skattesnyderi i mands minde, men i hele Odense bys historie. Der blev - antagelig på stedet - sendt bud efter Oluf Bager, denne hæderlige og på alle måder retskafne mand, så Hans Mule kunne gentage sine beskyldninger, hvis han da turde. Det turde Hans Mule. Lige op i ansigtet på Oluf Bager. Bagefter har alle holdt vejret. Uden så meget som at fortrække en mine benægtede Oluf Bager. Men Hans Mule gentog beskyldningen, og nu er der jo nok en og anden rådmænd, der har tørret sveden af panden, for hvad skulle rådet stille op, når to af byens mægtigste mænd - den ene havde oven i købet kongen i ryggen - hver for sig krævede magistraten på sin side. Det blev ikke til en retsag, men derimod til et - væddemål.

Den 20. november 1567 skriver Oluf Bager under på, at såfremt Hans Mule kan bevise, at han har ret, så vil han, Oluf Bager, kvit og frit forære Hans Mule den gård, han bor i, og samtidig betale 100 rigsdaler til byens fattige. Sådan endte sagen eller rettere sagt skandalen. Det viste sig nemlig, at Hans Mule ikke kunne finde beviser, i hvert fald ikke nok, men på den anden side behøvede han ikke at trække sine beskyldninger tilbage. Hvad han havde sagt, stod han ved. Altid.

Hvem styrede købstaden? Kunne en købmand blive så rig og mægtig, at det var ham og ikke borgmesteren? Det måtte komme an på en prøve. I Odense skete det i 1585, og styrkeprøven kom til at stå mellem Hans Mule og borgmesteren Mogens Henriksen Rosenvinge, mens Oluf Bager fulgte interesseret med fra kulissen.

Kampen drejede sig hverken om Gud, konge eller fædreland, ikke om familieformuer, heller ikke om liv og død, men om en have, rent ud sagt en af datidens »kolonihaver«, for der var nemlig på den tid nogle haver (nyttehaver eller små landbrugsarealer) inden for bygrænsen i Odense, som magistraten lejede ud til byens borgere. Der var stor rift om disse haver, bl.a. ønskede byens borgmester Mogens Henriksen Rosenvinge sig sådan en have, men det skulle vise sig, at købmand Hans Mule gjorde det samme. Hans Mule henvendte sig til en ældre havelejer og indgik - mod passende betaling? - en aftale med ham om at overtage hans lejemål, når han engang døde. Så snart havelejerens var død, gik Hans Mule op på rådhuset og meddelte for en ordens skyld magistraten, at haven nu var hans. Svaret kom prompte: det var den aldeles ikke, for rådmændene havde netop besluttet at leje haven ud til borgmester Mogens Henriksen Rosenvinge. Det var Hans Mule da ligeglad med. Haven var hans og ingen andres. Uden videre lod han haven forsyne med lås. Så kunne borgmesteren ellers gøre, hvad han ville! Hvis han da ellers var i stand til det! Det var borgmesteren ikke. Igen skandale. Tænke sig, at borgmesteren ikke engang kunne skaffe sig sin egen ret, endda en ret, som var vedtaget af hele magistraten. Hvordan kunne man forvente, at sådan en mand kunne varetage en hel bys interesser? Skandale, skandale og ih, hvor man snakkede mand og mand imellem.

Hans Mule gik ikke af vejen for at håne borgmesteren. Det gjorde han en dag, hvor han mødte borgmesteren under et besøg hos lensmanden Axel Brahe. Samtidig beskyldte han også borgmesteren for at være korrump. Axel Brahe forsøgte at lægge en dæmper på Hans Mule, som blot hidsede sig endnu mere op og endte ikke blot med at beskyldte alle rådmændene, hele magistraten, for at være korrupte, men også truede borgmesteren. Vistnok på livet. Sådan blev det opfattet af de tilstedeværende. Det var så groft, at blev der ikke skredet ind, kunne borgmesteren lige så godt aflevere byens nøgler til Hans Mule. Sagen blev indbragt for kongen, der omgående nedsatte en kommission med ret til at dømme parterne i sagen. Ikke så snart var kommissionen begyndt at arbejde, før Hans Mule også lagde sig ud med den. Det endte med, at kommissionen dømte Hans Mule skyldig efter anklageskriftet, altså bl.a. skyldig i at have truet borgmesteren på livet.

En sådan dom betød dødsstraf. Dog var selve strafudmålingen ikke kommissionens sag, men kongens, og Frederik II besluttede, at Hans Mule i stedet for at lade livet skulle betale 500 daler - til kongens egen kasse! Til gengæld fik borgmesteren haven, altså ikke i eje, men til leje. Det helt afgørende er dog, at Hans Mule skal give undskyldninger og underskrive et forpligtelsesbrev, hvor han forpligter sig til lydighed over for magistrat, borgmester og lensmand! Rigdom havde sine grænser. Byen havde vundet over sin rige borger. På det tidspunkt var Oluf Bagers store nedtur begyndt. Da kongens krige var slut dalede Oluf Bagers indtægter drastisk. Ifølge sagnet endte han med at spise nådsensbrødet hos sine børn, men hans besiddelser i Odense har været så betydelige, at det er tvivlsomt, at han er endt som direkte fattig. De to købmænd dør samme år 1602. Det er ikke tilfældigt. Deres rigdom strakte langt, til magt, til indflydelse, til retfærdighed, hele tiden måtte købmændenes penge afprøve nye grænser, men grænsen i 1602 var hinsides al værdi. Grænsen var pesten selv.

I Thieles »Danske Folkesagn« står der:

- Da Oluf Bager blev gammel, havde han 12 voksne børn, men da hans rigdomme nu var svundet betydeligt ind, var der ingen af dem, der ville tage sig af den gamle. Da kaldte han alle sine børn sammen og hentede i deres nærværelse et tungt skrin frem, idet han sagde, at den, der ville føde ham til hans dødsdag, skulle have skrinet. Nu viste de sig alle hengivne og kærlige, men da den gamle far var død, og de åbnede skrinet, fandt de som straf for deres ukærlige sind imod ham, at det var fyldt med kampesten. I skrinet lå der også en stok med påskriften:

»Den, der giver, til han tigger,
skal prygles, til han ligger«.